

Nr 304.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ytterligare anslag till bestridande av kostnader för expeditioner till finska fastlandet och till Åland; given Stockholms slott den 19 mars 1920.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

att, utöver de av 1918 års lagtima riksdag till bestridande av kostnader för expeditioner till finska fastlandet och till Åland under år 1918 beviljade anslag av tillhoppa 1,846,250 kronor, för omförmälda ändamål på tilläggsstat för år 1920 bevilja ett förslagsanslag, högst, 166,017 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Bernh. Eriksson.

*Utdrag av protokollet över sjöförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 19 mars 1920.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BRANTING,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre PALMSTIERNA,
Statsråden: UNDÉN,
THORSSON,
OLSSON,
SANDLER,
NOTHIN,
NILSSON,
ERIKSSON,
SVENSSON,
HANSSON.

Departementschefen, statsrådet Eriksson anhöll härefter att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om beredande av ersättning för ytterligare kostnader, som föranletts av vissa under år 1918 anbefallda expeditioner till finska fastlandet och till Åland, samt anförde därvid följande.

Expeditioner
till finska
fastlandet.

Den 30 januari 1918 föreskrev Kungl. Maj:t, att en expedition skulle i enlighet med de närmare bestämmelser, som i kommandoväg utfärdades, avgå till finska fastlandet för hemförande av därstädes vistande svenska undersåtar, vilka med anledning av där rådande förhållanden önskade återvända till Sverige. Därjämte medgavs att, sedan samtliga svenska undersåtar, som önskade återvända till Sverige, beretts plats ombord å expeditionens fartyg, jämväl norska och danska

ävensom, efter av chefen för sjöförsvarsdepartementet i varje särskilt fall lämnat tillstånd, andra främmande undersåtar finge medfölja, i den mån utrymmet det medgäve. För ifrågavarande expedition skulle användas kanonbåten Svensksund och i enlighet med bestämmelserna i kontrakt mellan marinförvaltngen och Stockholms stads hamnstyrelse, dagtecknat den 27 oktober och den 13 november 1913, angående anskaffande av en isbrytare (Isbrytaren II), tagas i anspråk nämnda, Stockholms stad tillhöriga isbrytare ävensom förhyras två handelsfartyg. Tillika föreskrevs i berörda brev bland annat, att samtliga av expeditionen föranledda kostnader skulle av marinförvaltningen särskilt bokföras samt med omhänderhavande medel förskjutas för att sedermera hos Kungl. Maj:t anmälas till ersättande.

Därefter har genom kungl. brev den 1 februari 1918, med anledning av utav Stockholms stads hamnstyrelse gjord invändning mot att ångfartyget Isbrytaren II i förevarande fall ställdes till förfogande med hänvisning till berörda kontrakt, befälhavaren över ifrågavarande expedition bemyndigats att i enlighet med bestämmelserna i lagen den 24 maj 1895, angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvitioner för krigsmaktens behov, taga ifrågavarande ångfartyg i anspråk för omförmälda ändamål, varvid emellertid Kungl. Maj:t förbehållit sig att vid laga prövning av de ersättningsanspråk, som hamnstyrelsen kunde komma att framställa i anledning av fartygets användande, göra gällande den rätt, som jämlikt förenämnda kontrakt kunde tillkomma kronan.

Vidare föreskrevs enligt kungl. brev den 8 februari 1918, att för ifrågavarande ändamål skulle avgå ytterligare det antal expeditioner, som för ändamålet kunde finnas erforderligt. Kostnaderna för dessa expeditioner skulle jämväl bestridas och anmälas till ersättande på förut angivet sätt.

Med anledning av de på Åland uppkomna förhållandena föreskrev Kungl. Maj:t genom brev den 13 februari 1918, att en expedition skulle avgå till Åland för avhämtande av de svenska undersåtar och ålänningar, vilka önskade bliva överförda till Sverige, varjämte medgavs, att för ifrågavarande expedition finge förhyras erforderligt antal handelsfartyg ävensom jämlikt berörda lag den 24 maj 1895 tagas i anspråk det Stockholms stad tillhöriga mindre isbrytarfartyget (Isbrytaren). Härav föranledda kostnader skulle av marinförvaltningen särskilt för sig bokföras samt av ämbetsverket med omhänderhavande medel förskjutas för att sedermera hos Kungl. Maj:t anmälas till ersättande.

Expeditioner
till Åland.

På grund av upprepade framställningar om svensk skyddsvakt å Åland beslöt Kungl. Maj:t den 18 februari 1918, att dit skulle avgå 125 man stammanskap av marinen (kustartilleriet) jämte erforderligt antal officerare och underofficerare, samt att för ändamålet skulle förhyras ett handelsfartyg och tagas i anspråk Isbrytaren II.

Genom senare vid särskilda tillfällen meddelade kungl. beslut har medgivande lämnats till förhyrande av ytterligare det antal fartyg för transporter till och från Åland, som av omständigheterna påkallats.

Ämbets-
skrivelse
den 18 mars
1918.

Genom ämbetskrivelse den 18 mars 1918 anmodades marinförvaltningen att så skyndsamt som möjligt inkomma med till huvudposter specificerad uppgift å kostnaderna särskilt för expeditionerna till finska fastlandet och särskilt för expeditionerna till Åland, under iakttagande därvid bland annat, att kostnaderna för expeditioner, som avgått till finska fastlandet, icke skulle, även om expeditionerna därvid angjort Åland, till någon del belasta Ålandsexpeditionerna, samt att kostnaderna, i den mån de ännu icke kunde till siffran uppgivas, borde så noggrant som möjligt beräknas och i uppgiften angivas med förslagsvis upptagna belopp.

Proposition
nr 398 till
1918 års
riksdag.

Sedan marinförvaltningen med anledning härav den 19, 24 och 26 april 1918 överlämnat de begärda uppgifterna, har Kungl. Maj:t i proposition (nr 398) till 1918 års lagtima riksdag föreslagit riksdagen att för bestridande av kostnader för expeditioner till finska fastlandet och till Åland under år 1918 på tilläggsstat för samma år bevilja särskilda förslagsanslag, högst, å 1,360,750, resp. 485,500 kronor. Beräkningen av nämnda båda anslag grundades på tillämpning av den i § 2 av förenämnda kontrakt mellan marinförvaltningen och Stockholms stads hamnstyrelse, angående anskaffning av en isbrytare (Isbrytaren II), intagna bestämmelse därom, att kronan ägde rätt att i fredstid under den tid, Isbrytaren II vore av Stockholms stad utrustad och bemannad för isbrytning, och såvitt ej öppenhållandet av för handelssjöfarten erforderlig rädda härigenom äventyrades, få, mot bestridande allenast av kostnader för förbrukade materialier, disponera densamma efter för varje gång mellan Kungl. Maj:t i kommandoväg och hamnstyrelsen träffad överenskommelse. Såsom förut nämnts, har hamnstyrelsen framställt invändning mot att omförmälda fartyg i förevarande fall ställdes till förfogande med hänvisning till berörda kontrakt, därvid hamnstyrelsen gjort gällande att, medan berörda kontraktsbestämmelse avsåge fredliga förhållanden,

ifrågavarande expeditioner otvetydigt måste anses innebära vidtagande av åtgärd, som förorsakats av krigstid.

I skrivelse (nr 5 B) den 21 juni 1918 har riksdagen anmält, att riksdagen bifallit det i omförmälda proposition framställda förslaget.

Riksdagens
skrivelse nr
5 B år 1918.

Marinförvaltningen har nu i skrivelse den 26 februari 1920 anfört bland annat följande.

Marinförvalt-
ningens
skrivelse den
26 februari
1920.

Sedan de båda i anspråk tagna fartygen Isbrytaren och Isbrytaren II blivit till Stockholms stads hamnstyrelse återställda, hade hamnstyrelsen avgivit räkningar å ersättning för fartygens användande, slutande för det förra fartyget å ett belopp av 123,688 kronor 31 öre och för det senare fartyget å 404,204 kronor 41 öre.

Med skrivelse den 29 oktober 1918 översände marinförvaltningen, under åberopande av bestämmelsen i § 28 mom. 4 av rekvisitionsförordningen den 11 juli 1916, räkningarna till överståthållarämbetet, som överlämnade ärendet till den lokala värderingsnämnden för Stockholms stad.

I skrivelse den 9 januari 1919 hade därefter bemälda värderingsnämnd på grund av stadgandet i § 12 av rekvisitionsförordningen förklarat sig icke behörig att avgöra ärendet, utan hänskjutit detsamma till riksvärderingsnämndens avgörande.

Av riksvärderingsnämndens den 29 januari 1920 meddelade utslag i ärendet inhämtades följande.

Inför riksvärderingsnämnden anfördes från kronans sida beträffande Isbrytaren II huvudsakligen, att användningen av fartyget ägt rum under fredstid och under det fartyget varit utrustat och bemannat för isbrytning; från stadens sida vore ej ens påstått, att genom fartygets disponerande till ifrågakomna expeditioner öppenhållet av för handelssjöfarten erforderlig rädda äventyrats; den omständigheten, att fartyget tagits i anspråk jämlikt rekvisitionslagen, kunde ej giva stöd åt påståendet, att här vore fråga om åtgärd, som orsakats av krigstid; fredstid finge för Sveriges vidkommande anses råda, då Sverige ej vore invecklat i krig; kontraktets bestämmelser borde fördenskull komma till tillämpning och kronan vore ej skyldig betala hyra, besättnings och befäls avlöning, kosthåll eller hamnumgälder.

Hamnstyrelsen å sin sida hävdade, att kontraktets bestämmelser icke vore i förevarande fall tillämpliga.

På grund av dessa skiljaktiga meningar fann riksvärderingsnämnden nödigt, att frågan, huruvida kontraktet i förevarande fall ägde tillämplig-

het eller icke, bleve avgjord, innan det definitiva ersättningsbelopp, som borde tillkomma staden, kunde bestämmas, vilken fråga med hänsyn till i kontraktet intagen skiljedomsklausul icke utan parternas medgivande kunde avgöras av riksvärderingsnämnden.

I anledning härav hänsköt hamnstyrelsen i skrivelse till marinförvaltningen den 27 juni 1919 jämlikt nämnda klausul till skiljemän att avgöra, »huruvida, då för kronans räkning rekvirerades och sedermera under den tid kronan på grund av rekvisitionerna förfogade över Isbrytaren II, sådana förhållanden förelegat, att kronan på grund av bestämmelserna i § 2 i omförmälda kontrakt varit berättigad påfordra att få disponera fartyget på där angivna villkor».

Sedan skiljemän i behörig ordning utsetts, hade dessa i dom den 24 november 1919 — vilken hamnstyrelsen med skrivelse den 5 december samma år överlämnat till riksvärderingsnämnden — med hänsyn till krigsförhållandena i det land, dit Isbrytaren II vid ifrågakomna tillfällen skulle avgå, och ändamålet med de expeditioner, för vilka fartyget rekvirerats, förklarat, att bestämmelserna i § 2 av ovan omförmälda kontrakt icke ägt tillämplighet beträffande kronans förfogande över fartyget för samma expeditioner.

Sedan parterna muntligen vidare utfört sin talan, hade från kronans sida medgivits betalningsskyldighet för samtliga i förutnämnda räkningar upptagna huvudposter med undantag för de för fartygen fordrade hyresersättningarna samt de för fartygens klarering debiterade umgålderna, resp. 289 kronor 9 öre och 1,874 kronor 30 öre.

I fråga först om hyresersättningarna hade kronan beträffande Isbrytaren bestritt utgivandet av sådan ersättning, då Stockholms stad för nämnda fartyg åtnjöte statsbidrag och det icke blivit visat, att staden genom fartygets disponerande av kronan åsamkats någon särskild kostnad. Beträffande Isbrytaren II hade kronan väl medgivit, att hyresersättning borde utgå, men förklarat sig icke kunna godkänna det av hamnstyrelsen fordrade beloppet, utan överlämnat frågan om beloppets bestämmande till riksvärderingsnämndens avgörande.

Vad därefter klareringsavgifterna anginge, hade kronan, under hänvisning till bestämmelserna dels i kungl. brev till kommerskollegium den 4 februari 1870 angående avgivet förslag till förenklad uppställning av hamntaxor, dels ock i § 8 mom. 9 av förordningen den 31 december 1907 angående taxor å hamnavgifter, yrkat, att kronan måtte befrias från ersättningsskyldighet för berörda avgifter.

Stockholms stads hamnstyrelse hade däremot yrkat, att ersättning jämväl i nu berörda båda hänseenden måtte bestämmas att utgå med

de av hamnstyrelsen fordrade beloppen, varjämte hamnstyrelsen hemställt om utbekommande av ränta å oguldna ersättningsbelopp i överensstämmelse med av styrelsen närmare angivna grunder.

Riksvärderingsnämnden hade tagit ärendet i övervägande och därvid till en början prövat rättvist förplikta kronan att till Stockholms stads hamnstyrelse utgiva de av hamnstyrelsen fordrade belopp, som av kronan slutligt lämnats utan erinran, nämligen:

vad beträffade *Isbrytaren*:

för sjöförsäkringspremier	kronor	31,250: —
» besättningens avlöningar	»	2,222: 47
» » krigsriskersättning	»	1,798: 70
» kosthållning åt besättningen	»	3,276: —
» » » flottans manskap	»	1,458: —
» » » passagerare	»	693: —
» lotsräkningar	»	527: 90
» diverse räkningar	»	381: 45
» » förbrukad material och under bogseringar sprängda bogserkablar	»	10,791: 70
Summa kronor		52,399: 22

samt vad beträffade *Isbrytaren II*:

för sjöförsäkringspremier	kronor	170,000: —
» besättningens avlöningar	»	5,724: 39
» » krigsriskersättning	»	4,922: 82
» kosthållning för besättningen, flottans manskap samt besättningen å ångfartyget <i>Vineta</i>	»	15,103: —
» kosthållning för passagerare	»	10,203: —
» lotsräkningar	»	892: 70
» diverse räkningar	»	564: 20
» förbrukad utredning och förslitna inventarier	»	29,920: —
Summa kronor		237,330: 11

Vad därefter anginge frågan om de av hamnstyrelsen fordrade hyresersättningarna prövade riksvärderingsnämnden, utan avseende å kronans bestridande av den för *Isbrytaren* begärda gottgörelsen, rättvist förklara hamnstyrelsen berättigad att för båda *isbrytarfartygen* av kronan tillgodoräkna sig ersättning av nu angivet slag.

Med hänsyn till de upplysningar, som lämnats av nämndens i fråga om fartygsvärden sakkunniga ledamöter samt vad övrigt i ärendet förekommit, funne riksvärderingsnämnden emellertid ersättningarna i fråga

icke skäligen kunna bestämmas att utgå efter högre grund än beträffande Isbrytaren 1,500 kronor per dag och vad Isbrytaren II anginge 3,000 kronor för varje dag, varunder expedition pågått, samt 600 kronor för varje ut- och avrustningsdag. Till följd härav prövade riksvärderingsnämnden, med beräkning av för Isbrytaren 28 expeditionsdagar samt för Isbrytaren II 42 expeditionsdagar och 6 ut- och avrustningsdagar, rättvist tillerkänna Stockholms stads hamnstyrelse ersättning i nu ifrågasvarande hänseende med för Isbrytaren 42,000 kronor samt för Isbrytaren II 129,600 kronor.

Beträffande slutligen frågan om ersättning för de av hamnstyrelsen bestridda klareringskostnaderna, så enär, enligt vad i ärendet upplysts, klareringen av fartygen jämlikt uppdrag av kronans expeditionsbefälhavare ombestyrt av hamnstyrelsen och nämnda styrelse för fullgörande av uppdraget nödgats enligt företedda räkningar utbetala de i ärendet ifrågakomna belopp, prövade riksvärderingsnämnden rättvist förklara kronan i förhållande till hamnstyrelsen ersättningskyldig för omförmälda, av styrelsen havda utgifter; och förpliktades förty kronan att i nu ifrågasvarande hänseende till hamnstyrelsen utgiva, för Isbrytaren 289 kronor 9 öre och för Isbrytaren II 1,874 kronor 30 öre.

Hamnstyrelsens yrkande om ränta blev däremot, såsom saknande stöd av lag, av riksvärderingsnämnden lämnat utan bifall.

Vid denna prövning åläge det alltså statsverket att, i anledning av de av Stockholms stads hamnstyrelse inför riksvärderingsnämnden framställda anspråk, till nämnda styrelse utgiva ersättning för Isbrytaren med 94,688 kronor 31 öre samt för Isbrytaren II med 368,804 kronor 41 öre eller med tillhoppa 463,492 kronor 72 öre.

De belopp, som sålunda enligt riksvärderingsnämndens utslag skolat av statsverket till Stockholms stads hamnstyrelse betalas, hade av marinförvaltningen likviderats.

För expeditionerna till finska fastlandet utgjorde det		
av 1918 års riksdag beviljade anslaget	kronor	1,360,750: —
För ändamålet hade förut ut-		
betalts	kronor	1,172,973: 84
Av det till Stockholms stads		
hamnstyrelse nu utgivna		
beloppet för Isbrytaren		
II beräknades hänföra sig		
till dessa expeditioner	»	295,304: 41
tillsammans sålunda	»	1,468,278: 25
överskjutande anslaget med	kronor	107,528: 25

För expeditionerna till Åland utgjorde det av 1918 års riksdag beviljade anslaget	kronor	485,500: —
För detta ändamål hade förut utbetalts	kronor	375,800: 02
Av det till Stockholms stads hamnstyrelse nu utgivna beloppet för Isbrytaren II beräknades hänföra sig till dessa expeditioner	»	73,500: —
samt hela beloppet för Isbrytaren	»	94,688: 31
tillsammans sålunda	»	543,988: 33
överskjutande anslaget med	kronor	58,488: 33

Utöver de tillgängliga medlen hade marinförvaltningen sålunda måst av omhänderhavande medel förskjuta (107,528: 25 + 58,488: 33) 166,016 kronor 58 öre.

Marinförvaltningen har på grund härav hemställt, att Kungl. Maj:t måtte av riksdagen å tilläggsstat för innevarande år äska medel för täckande av det sålunda förskjutna beloppet.

Då på grund av förutnämnda, av riksvärderingsnämnden den 29 januari innevarande år meddelade utslag ett belopp av 166,016 kronor 58 öre måst av marinförvaltningen utbetalas utöver de av 1918 års lagtima riksdag till bestridande av kostnader för expeditioner till finska fastlandet och till Åland under sistnämnda år anvisade anslag, tillhoppa (1,360,750 + 485,500) 1,846,250 kronor, lärer nämnda bolopp, 166,016 kronor 58 öre, nu böra hos riksdagen anmälas till ersättande. För täckande av beloppet synes å tilläggsstat för år 1920 böra äskas ett anslag, som, med iakttagande av att anslag skola uppföras i riksstaten med helt krontal, torde avrundas till 166,017 kronor. Anslaget lärer böra givas natur av förslagsanslag, högst.

Departements-
chefens
yttrande.

Om beredande av medel för bestridande av nämnda belopp kommer chefen för finansdepartementet att framdeles under riksdagens lopp framställa erforderligt förslag.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att, utöver de av 1918 års lagtima riksdag till bestridande av kostnader för expeditioner till finska fastlandet och till Åland under år 1918 beviljade anslag av tillhoppa 1,846,250 kronor, för omförmälda ändamål på tilläggsstat för år 1920 bevilja ett förslagsanslag, högst, 166,017 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition till riksdagen avlätas av den lydelse, en vid detta protokoll fogad bilaga utvisar.

Ur protokollet:

Eric Baad-Heimer.
